

## BOLALAR PSIXOLOGIYASIDA OILANING O'RNI

*Xolmirzayeva Muxabbatxon*

*Andijon viloyati Marhamat tumani 10-maktab psixologi*

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada bolalar psixologiyasi mustaqil fan sifatida, oila va uning ahamiyati, farzand tarbiyasida ota-onaning o'zaro munosabatlarning o'rni, bolalar psixologiyasida oila va ijtimoiy muhitning ta'siri yoritilgan.

**Kalit so'zlar:** Oila, farzand, tarbiya, biologik omillar, nasliyat, psixik taraqqiyot, ijtimoiy muhit, yosh davrlari, psixologik salomatlik.

Umumiy psixologiya fanining shu kungacha bir qancha sohalari bo'lib, ulardan biri bolalar psixologiyasidir. Bolalar psixologiyasi mustaqil fan sifatida bolaning tug'ilgan paytidan boshlab voyaga yetguncha bo'lgan davridagi psixik taraqqiyotini o'rganadi. Bolalar psixik hayotiga oid qonuniyatlarni o'rganuvchi bolalar psixologiyasi ham dialektik materializm metodologiyasiga asoslanadi va boshqa hodisalarga nisbatan o'rganilishi ancha qiyin bo'lgan nozik psixologik hodisalarning asl mohiyatiga ilmiy asosda bilib olishi mumkin bo'lgan bir narsa deb qaraydi.

Dialektik materializm prinsiplariga asoslangan bolalar psixologiyasi murakkab aks ettirishdan iborat bo'lgan subyektiv hodisalarni ularning obyektiv sabablari bilan birgalikda, ya'ni tirik materiyaning eng murakkab turi bo'lgan miyadagi fiziologik hodisalar, hamda kishining butun psixikasi, ongida aks etadigan jamiyatning moddiy negizi, undagi konkret ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar bilan birgalikda o'rganadi.

Bolalar psixologiyasi murakkab psixik taraqqiyot qonuniyatlarini o'rganishda determinizm, ya'ni narsa va hodisalarning sababiy bog'liqligi prinsipiga asoslanadi. O'sib kelayotgan shaxsda ijobiy sifatlar shakllanishida oiladagi sog'lom muhit katta ahamiyat kasb etadi. Oilada sog'lom muhitning yaratilishi ko'p omillarga bog'liq bo'ladi. Masalan, oila boshliqlari bilan bolalarning o'zaro yaxshi munosabati, xonadon qariyalariga hurmat e'tibori, oiladagi bolalarning o'zaro munosabatlari, to'g'ri tarbiyalangani, ota-onaning

bolalar tarbiyasiga barobar jonkuyarligi, oilada oʻrnatilgan toʻgʻri tarbiya va yaxshi odatlar, ota-onaning mehnatga, ijtimoiy hayot hodisalariga toʻgʻri munosabatda boʻlish kabilar shular jumlasidandir. Bularning qay birida mutanosiblik buzilsa, demak oʻsha oiladagi sogʻlom muhitga putur yetadi. Bola tarbiyasida ota-onaning bir-biriga munosabati, oʻzlarini tuta bilishlari muhimdir.

Oilada muomalaning barcha qoidalariga amal qilinishi lozim. Kattalarga hurmat, kichiklarni avaylash, bir-biriga mehribonlik, ayniqsa, ayollarni izzat qilish odatga, qoidaga aylanib borishi kerak. Bolalarga onani hurmat qilishni, unga mehribon boʻlishni oʻrgatish otaning muhim vazifasi hisoblanadi. Odatda oʻgʻil bola otasiga, qizlar esa onasiga oʻxshashga, ulardagi yaxshi xislatlarni oʻziga singdirishga harakat qiladi. Ota ham, ona ham bolani tarbiyalashga oʻz hissalarini qoʻshadilar. Ona gʻamxoʻr, mehribon, koʻngilchan uy bekasi boʻlsa, ota kuch-qudrat, jasurlik, qattiqqoʻllik va adolat ramzi. Ota koʻproq bolaning aqliy va jismoniy rivojlanishi uchun qaygʻursa, ona yurish turish, muomala, his-tuygʻu, nafosat uchun tashvishlanadi. Bularning hammasi nisbiy boʻlib, ota ham, ona ham bolaning aqliy, axloqiy, jismoniy kamoloti uchun baravar javobgar, chunki, ularning birdan-bir maqsadi shaxsni tarbiyalashga qaratilgandir. Ana shu jarayonning muvaffaqiyatli bajarilishi, koʻp oʻrinda ota-onaning obroʻsini belgilaydi. Oilada er-xotin oʻrtasidagi oʻzaro hurmat, ishonch va vafo-sadoqat bolalarning quvnoq, xushchaqchaq oʻsishlariga, normal tarbiyalanishlariga, xonadonda sogʻlom muhit yaratilishiga bevosita taʼsir koʻrsatadi.

Tarbiya — koʻp qirrali uzoq davom etadigan jarayondir. Bolani oʻrab olgan muhitning hammasi odamlar, narsalar, hodisalar uning ongida, xulq-atvorida maʼlum iz qoldiradi, uni oʻzgartiradi va oʻstiradi. Ota-onalik burchi mana shu oʻsishni ziyraklik bilan boshqarib borish. Ota-onaning mehri, muruvvati, gʻamxoʻrligi bolalar uchun suv va havodek zarur. Oilada bola tarbiyasining oʻziga xos qoidalari mavjud boʻlib, otaonalar ulardan oʻrinli foydalanishlari lozim. Xususan, ular quydagilar:

1. Oilada hissiy moslik, ruhiy xotirjamlik va iliq iqlim yaratish;

2. Ota-ona obro‘sini saqlash;
3. Tarbiyada ota-ona, kattalar o‘rtasida talabchanlik;
- 1 Д.Б.Эльконин "Детская психология"
4. Bola shaxsini mehnatda tarbiyalash;
5. Oila, bog‘cha, maktab va jamoatchilik hamkorligi;
6. Bolani sevish va izzat qilish;
7. Oilada qat’iy reja va kun tartibi o‘rnatish;
8. Tarbiyada bolalarning yosh va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish.
9. Bola taraqqiyotini aniqlab borish2.

Xulosa o‘rnida aytish joizki, xalqimizning qon qoniga aralashib ketgan oilaviy qadriyatlar, bolaning tarbiyasiga katta e‘tibor, kattalarga hurmat har bir oilada o‘z aksini topishi lozim. Kelajakda komil shaxs bo‘lib shakllanishda oilaning o‘rni nihoyatda katta ekanini tushunish orqali farzandlarni go‘zal xulqli etib tarbiyalash har bir ota-onaning burchi hisoblanadi.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:**

1. Д.Б.Эльконин "Детская психология"
2. В.М.Умаров “Psixologiya”. Toshkent-2012
3. Sh.A.Dusmuhamedova N.T.Rasulova “Rivojlanish psixologiyasi va differensial psixologiya” . Toshkent-2021
4. M.Mirqosimova Z.Kasimova F.Rasulova “Umumiy pedagogika va psixologiya” Toshkent-2022